

Cîteva observații asupra terminologiei păștorești din ținutul năsăudului (Văile Zagra și Sălăuța)

VIOREL VĂSIES

Discutarea terminologiei populare a diferitelor îndeletniciri poate fi făcută din cel puțin două puncte de vedere, deosebite atît prin punctul lor de pornire, cît și prin finalități.

Pe de o parte, terminologia populară poate fi întîlnită în lucrări în care obiectul cercetării (diferitele profesii rurale) este privit din perspectiva etnografului, pe cercetător interesîndu-l în primul rînd descrierea precisă a modului de desfășurare, cu operațiile, procesele și uneltele care intervin în exercitarea ei. Terminologia acestora constituie un fapt auxiliar : descriind obiectele de civilizație materială, autorii sînt obligați să noteze și numele pe care oamenii le folosesc. În acest fel, lipsește aproape întrutotul o preocupare de explicare a termenilor, valoarea acestui tip de lucrări nefiind, pentru lingvist, decît una documentară : aici sînt înregistrate numeroase fapte terminologice necunoscute.

Pe de altă parte, terminologia populară poate fi studiată din perspectiva lingvisticii. Ea va face în acest caz nucleul cercetării ; obiectele de civilizație materială sau procesele întîlnite în diferite îndeletniciri constituie fapte auxiliare : sînt aduse în discuție mai mult în măsura în care pot lămuri semnificații sau evoluții ale termenilor avuți în vedere. Pe un lingvist îl interesează terminologia diferitelor îndeletniciri dintr-un punct de vedere propriu : stabilirea evoluției sensurilor și a formelor, locul terminologiei unei profesii în ansamblul lexicului unei limbi, stabilirea vechimii cuvintelor, a provenienței lor, sau repartitia teritorială în diferite graiuri etc.¹

---

1. Vezi și V. Arvinte, **Terminologia exploatării lemnului și a plutăritului**, în „Studii și cercetări științifice”. Filologie, Iași, VIII, fasc. 1. 1957, p. 1—2.

În lucrarea de față vom face câteva observații asupra terminologiei păstoritului din zona învecinată Năsăudului (văile Zagra și Sălăuța) din acesta al doilea punct de vedere : cel al lingvistului. Ne va interesa, deci, mai puțin descrierea amănunțită a proceselor sau uneltelor folosite în desfășurarea acestei îndeletniciri. Metoda „cuvinte și lucrări“, vom utiliza-o, dar nu cu precădere, tocmai pentru a nu depăși prea mult limitele pe care ni le propunem : în primul rînd stabilirea locului unei asemenea terminologii în ansamblul lexicului din zonă, și, mai ales (în măsura posibilului și pornind de la cercetările anterioare, ca și de la o anchetă personală), stabilirea stratificării acestei terminologii, pe baza vechimii, provenienței și evoluției termenilor aduși în discuție.

Păstoritul a fost și, pe alocuri, continuă să fie și astăzi una din principalele ocupații ale poporului român, alături de agricultură. Ocupație tradițională, importanța păstoritului a fost subliniată în nenumărate rînduri, atît pentru istoria poporului român, cît și pentru istoria limbii române. Vechimea foarte mare a practicării acestei ocupații, facilitată de condițiile geografice foarte prielnice ale țării noastre, este susținută de numeroase probe, atît arheologice (e suficient să amintim numai că în epoca comunei primitive există atestări privind această ocupație, iar în sec. al VIII-lea economia era bazată în special pe creșterea turmelor de oi),² lingvistice (numeroase cuvinte de origine nesigură, considerate de mulți specialiști ca fiind autohtone)³ cît și etnografice.⁴ În ce privește importanța păstoritului pentru procesul de formare a dialectelor limbii române, ca și pentru menținerea unității lingvistice a dacoromâniei, este cunoscută insistența cu care s-au explicat aceste probleme prin rolul avut de păstorii transhumanți. Nu au lipsit nici opinii, exprimate de istorici sau de lingviști, după care românii au fost în primul rînd un neam de păstori, negîndu-se aceeași pondere (sau, în orice caz, una ridicată) pentru alte ocupații, pentru agricultură în primul rînd.⁵

Data fiind această deosebită importanță a păstoritului în însuși procesul de formare a poporului român, e firesc ca și terminologia pastorală românească să cunoască o aceeași importanță în cadrul istoriei limbii române. Ocupațiile vorbitorilor, au după cum se știe, un reflex direct în limbile pe care le vorbesc : „dacă într-o parte a dominat elementul păstoresc, în altă parte elementul agricol, dacă iarăși unele popoare au fost duse spre viața de mare, aceste condițiuni sociale au lăsat totdeauna urme în aspectul lingvistic al țărilor corespunzătoare“.⁶

2. *Istoria României*, vol. I, Buc., 1960, p. 141.

3. Vezi mai jos; cf. și I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română*, Buc., 1970.

4. Cf. Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească. Istorie. Cultură materială. Obiective*, Buc., 1973, p. 252 și urm.

5. Cf., o atitudine deosebită, în recenta carte a lui G. C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Buc., 1973, p. 40, 75.

6. Ovid Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului* (curs litografiat, București), 1933—1934, p. 4.

Din toate aceste motive, păstoritul românesc s-a bucurat de o atenție deosebită din partea cercetătorilor, fiind scrise numeroase cărți, studii, articole, în care este descris, explicat, interpretat aspectul păstoresc român din multiple unghiuri de observare : istoric, etnografic, lingvistic, folcloric etc.⁷

Lingvistic, terminologia păstorească românească, deosebit de variată și de bogată, bineînțeles în marile zone păstorești, condensate în general în munți, a fost obiectul atenției cercetătorilor încă din secolul trecut. Se poate afirma că, deși nu dispunem pînă în prezent de o monografie lingvistică dedicată terminologiei păstorești române, în ansamblul geografic al ei și nici de monografii, pe această temă, ale tuturor zonelor de păstorit intens, totuși, față de terminologia altor îndeletniciri (chiar de cea a agriculturii) s-a scris destul de mult, existînd premisele întocmirii unei lucrări vaste de sinteză. După cîte știm, G. Giuglea (ale cărui contribuții în acest sens sînt bine cunoscute) a făcut anchete în vederea întocmirii unei monografii vaste a acestei probleme, dar neîncheiate. În general aproape din toate zonele de păstorit intens avem culegeri de material terminologic păstoresc, o parte interpretat și din punct de vedere lingvistic.⁸

Zona pe care o avem în vedere în lucrarea de față, satele de pe Valea Zăgrii și Valea Sălăuței, situate în apropierea masivului Rodnei, constituie una din zonele de păstorit intens din țara noastră, zonă montană cu o bogată tradiție pastorală, alături de Bran, Țara Bîrsei, Vrancea, Ceahlău, Mărginimea Sibiului etc.⁹ Locuitorii din aceste sate (în cea mai mare parte cu atestări vechi : Coșbuc — 1523 ; Poienile Zăgrii — 1547 ; Mocod — 1440 ; Salva — 1440 ; Suplai — 1695 ; Romuli — 1750 ; Telciu — 1440 ; Zagra — 1440 — v. C. Suci, Dicționar istoric al localităților din Transilvania. v. I, II, 1968) s-au ocupat din vechime cu păstoritul, lucru dovedit istoric de drepturile la munți pe care le avea popu-

7. Amintim următoarele : Tiberiu Morariu, *Vieața pastorală în Munții Rodnei*, Buc., 1937; E. Precup, *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj, 1926; Romulus Vuia, *Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor*, în „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj”, vol. III, 1927; Laurian Someșan, *Vieața pastorală în Munții Călimani*, în „Buletinul societății române de geografie”, LII, 1933; idem, *Vieața umană în regiunea munților Călimani*, în „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj”, vol. VI, 1936; Sabin Opreanu, *Contribuțiuni la transumanța din Carpații Orientali*, Buc., 1930; idem, *Ținutul Săcullor. Contribuțiuni de geografie umană și etnografie*, în „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj”, 1928; idem, *Numiri toponimice păstorești în Munții Bîrsei, Buzăul și al Vrancei*, în „Transilvania”, Sibiu, nr. 10, 1928; M. N. Popp, *Clobănia la ungurenii din dreapta Oltului*, în „Buletinul Societății române de geografie” LI, 1933; idem, *Contribuțiuni la viața pastorală din Argeș și Muscel*, în „Buletinul Societății române de geografie”, LII, 1934; Romulus Vuia, *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX — începutul sec. XX)*, București, 1964; Ion Diaconu, *Păstoritul în Vrancea*, în GS, IV, fasc. 2, 1930, p. 256-309; idem, *Țara Vrancei*, vol. I—II, București, 1969; și altele.

8. Amintim cîteva dintre studiile axate pe această temă: B. P. Hașdeu, *Originile păstoriei la români. Elemente dacice*, în „Columna lui Traian”, V, 1874, p. 97—107, 116, 173—177; idem, *Originile păstoriei la români. Elemente latine*, în „Columna lui Traian”, V, 1874, p. 234—235; Ovid Densusianu, *Viața păstorească în poezia noastră populară*, Buc. 1943; idem, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, (curs litografiat, M București), 1933—1934; idem, *Cuvinte latine cu semantism păstoresc*. I, în GS, III; II, în GS, V, fasc. 1, p. 137—145; Marius Sala, *Din terminologia păstorească românească: rom. vătul, cîrlan, noaten*, în SCL, VIII, 1957, nr. 1, p. 77—83; idem, *Un cas de synonymie et d'homonymie: rom. noatem, cîrlan*, în „Revue de linguistique romane”, XXIV, 1960, p. 373—389; Th. Capidan, *Termeni pastorali de*

lația someșană, munți pe care îi exploatau în mod colectiv,¹⁰ ca și alte zone (de ex. Vrancea). Din această zonă, ca și din zona maramureșeană a masivului Rodnei, o parte din populația care se ocupa cu păstoritul s-a extins cu oile pînă în Polonia și Cehoslovacia, în mari părți din regiunile nordice ale Carpaților.

Condițiile istorice, în principal drepturile de proprietate deplină asupra munților, pe care populația din Masivul Rodnei le obținuse, au făcut ca păstoritul în această zonă să nu fie tarnshumantă.¹¹

Ca tip de păstorit,¹² în prezent, satele pe care le avem în vedere cunosc, în general, după aria teritorială pe care se practică, sistemul păstoritului pendulator (sau local-zonal), care constă în vărarea animalelor la munte în gospodării pastorale bine încheiate; și iernarea animalelor în cadrul gospodăriei din sat.

Observațiile pe care le prezentăm în continuare asupra terminologiei pastorale (creșterea oilor) din această zonă se bazează în primul rînd pe un material factual destul de bogat adunat în cursul unei anchete făcute cu chestionarul NALR.¹³ De aici vine și principala lipsă pe care o prezintă materialul adunat, și anume că este incomplet: în acest chestionar nu sînt atinse toate aspectele acestei îndeletniciri rurale. Într-o mică măsură am mai adăugat și alți termeni pe care i-am urmărit, iar pentru completare, am folosit și o parte din materialul publicat anterior asupra păstoritului în Masivul Rodnei.¹⁴

Din acest motiv, faptul că nu am urmărit toată terminologia pastorală, nu vom prezenta și discuta materialul pe noțiuni, ci pe cuvinte și nu urmînd fazele păstoritului în ordinea care se succed ele, ci pe origini.

a) Termeni păstorești de origine latină

aplec (mielul) „pun mielul mic să sugă“ < lat. *aplivare* (DA, s. v.).

Irigine română în limbile balcanice, în DR, I, 1921—1922, p. 677—680; G. Giuglea, Termenii ortoman (ortoman), lăle (lalu) din „Miorița“, în DR, V, 1929, p. 542—550; I. A. Candra, Viața păstorească la meglenti, în GS, I, fasc. 1, 1923, p. 23—39; Ov. Densușianu, Migrațiunile păstorești și botanice, GS, I, fasc. 2, 1924, 326—327; idem, Păstoritul la Buscui din Soule, în GS, II, fasc. 1, 1925, p. 129—147; idem, Lat. *vervex*, GS, II, fasc. 1, 1925, p. 148—151; I. I. Stoian, Păstoritul la Rîmnicul-Sărat, în GS, VI, fasc. 1, 2, 1934, p. 41—47; D. Sandru, F. Brinzeu, Printre ciobanii din Jina, I, GS, V; II, GS, VI, 1934, fasc. 1, 2, p. 193—247; Ov. Densușianu, Rom. ortoman, GS, VI, 1934, fasc. 1, 2, p. 313—317; idem, Rom. oacăr, GS, VI, 1934, fasc. 1, 2, p. 317—319; G. Giuglea, Cuvinte și lucruri. Elemente vechi germane în Orientul românesc, în DR, I, 1921—1922, p. 327—403 (la p. 327—365 — despre strungă); Gr. Pandriș, Păstoritul românesc în Carpații nordici, în lumina Atlasului Lingvistic al Poloniei Subcarpatice, în DR, VIII, 1934—1935, p. 138—148; G. Giuglea, Cîrpele de lîmbă și viață străveche românească, în DR, III, 1933—1923, p. 561—638; C. Diculescu, Elemente vechi grecești din limba română, în DR, IV, partea I, 1924—1926, p. 437—458 (Păstoria); I. I. Russu, Cuvinte autohtone în limba română, în DR XI, 1948, p. 148—183; cf. de asemenea, numeroasele etimologii discutate în toate numerile „Dacoromaniei“.

9. Cf. I. Vlăduțiu, op. cit. p. 252.

10. V. E. Precup, Păstoritul în Munții Rodnei, Cluj, 1926, p. 5: o diplomă dată de Matei Corvinul la anul 1484 vorbește tocmai despre acest drept de proprietate al locuitorilor de pe Valea Someșului.

11. Vezi T. Morariu, op. cit., p. 79—108.

12. Vezi I. Vlăduțiu, op. cit., p. 252 și urm.

13. Publicat în FD, V, 1963, p. 157—271.

14. În special cel din lucrarea citată a lui T. Morariu.

berbec < lat. pop. berbecem (lat. clas. vervex) (DA, s. v.). Forma etimologică este berbece, cum de altfel, în majoritatea localităților (v. mai jos, Glosarul), a fost înregistrat. Într-un singur sat (T) s-a obținut forma berbec. Singular refăcut de la pluralul berbeci.

boț. A fost înregistrat în T cu sensurile de „bulz (de mă-măligă)” și „resturi de cînepă”. Etimologia nu este pe deplin lămurită. DA, s. v. îl derivă dintr-un tip lat. pop. „bottium” (botia), pe baza corespondentelor din celelalte limbi romanice (cf. și REW, 1240).

capră < lat. capra. (DA, s. v.).

carîmb, „băț cu care se măsoară laptele în vas la măsuratul oilor”. CADE propune o etimologie lat. calamus. Etimologia, din considerente fonetice, este dificil de susținut, dacă nu acceptăm că nazala bilabială m s-a „despicat”¹⁵ întii în mb și abia apoi a s-a aflat în poziție nazală, condiție necesară pentru a putea să se închidă la î. Trebuie să presupunem așadar un „cărâmb”.

caș < lat. caseus (DA, s. v.).

căldare „vas în care se fierbe zerul” < lat. caldaria (DA, s. v.).

cheag. În P se face numai gin rîza mielului tînăr. DA, s. v., îl derivă dintr-un neatestat clagum, provenit din quaglum, formă populară a lui coag(u)lum.

cîine (ciobănesc) < lat. canem (DA, s. v.).

(a se) coace (cașul) „adospi”. Atestat în acest sens numai în R. < lat. cocere (DLRM, s. v.).

ceastă „semn făcut pe carîmb, arătînd o anumită cantitate de lapte, la măsuratul oilor” < lat. crista (DA, s. v.).

furcă „semn în ureche la oi : o creștătură în unghi mic, făcută chiar în vârful urechii” < lat. furca (DA, s. v.). Este atestat numai în P, lucru explicabil prin faptul că de obicei fiecare posesor de oi are semnele sale specifice.

găleată „vas din doage de lemn, în care se mulg oile” < lat. galleta (DA, s. v.).

iadă < lat. heda. Ciorănescu, în DERum, îl derivă din ied. ied < lat. haedus (DA, s. v.).

închega < lat. pop. in coagulare (DA, s. v.). Poate fi și un derivat pe teren românesc, din cheag, cu prefixul în.

lingură „căuc de beut apă sau lapte”, și, „obiect cu care se scoate urda din căldare” < lat. lingula (DA, s. v.).

mia < lat. agnella (DA, s. v.)

miel < lat. agnellus (DA, s. v.).

miț, mițe. DA, s. v. acceptă etimologia din CDDE, 1142 ; lat. agnicus „de miel”. Originea lui însă, mai ales că etimonul este unul reconstituit, este nu întrutotul sigură. Nici celelalte etimologii propuse : pol. jagniecy (Cihac, vol. II, 199), lat. mica, „fragment” (Tiktin) și rom. mîță (S. Pușcariu, în Jahresbericht. . ., XI,

p. 54 ; REW, 5557) nu pot fi acceptate cu mai multă siguranță decât cea din DA.

munte < lat. *montem* (DA, s. v.). Este subliniat sensul de „stîină” pe care un informator, cu specificarea [v], ni l-a dat în C. Restrîngerea de sens de la „locul unde se pășunează cu oile” la „așezarea unde stau păcurarii cu oile” este explicabilă prin expresii de genul **merg la munte**, în care vorbitorii au în primul rînd în minte, așezarea la care stau ciobanii, deci stîina, și nu întreg locul de pășunat.

oaie < (lat. *ovis* (DA, s. v.).

par (la o stîină) < lat. *palus* (DA, s. v.).

păcuină „oaie cu lapte” < lat. *pecuina* (fem. lui *pecuinus*, DLR, s. v.). Este atestat numai în C. T., în celelalte sate fiind cunoscuții termenii **mînzări** (SL, R.M.) și **oi cu lapte** (Z, S, P).

păcurar „cioban” < lat. *pecorarius* (DLR, s. v.).

păr „lîna cea mai bună care se alege la pieptănat”. Atestat, numai în T. În celelalte localități termenul nu este cunoscut ; se folosește lîna cu totul, fără a se alege din ea părul. Nici **canura** nu este cunoscută, nici chiar în T. Etimologia dată de DLR, s. v. este lat. *pilus*, prin extensiune de sens, facilitată, probabil de comparații de genul : „are părul ca lîna” sau, antinomic, „e păr, nu e lînă” (adică e mai aspru, nu e moale ca lîna).

pecingine „hîră” (la oi) < lat. *patiginem* (DA, s. v.).

(a se) **prinde** (cașul) „a se închea” < lat. *prehendere*.

pulpă „uger” < lat. *pulpa*.

(oaie) **săcreată** [oaie **șe sîcreată** (SL)] „oaie care se desprinde mereu din turmă” < săcret „blestemat, afurisit, ticălos” < lat. *secretus* (CADE, s. v.). Cuvîntul este cunoscut și în Crișana cu sensul de „diavol”, folosit mai ales în imprecatii.

staor „staul” < lat. *stab(u)lum* (DA, s. v.). Cuvîntul este răs-pîndit în cea mai mare parte a Banatului, Crișanei, în vestul și nordul Transilvaniei, cu aceeași formă fonetică sau cu transformări : **stau** (în Banat), **stav** (nord-estul Banatului) (cf. ALR II, s.n., vol. II, h. 392).

străghiată. Atît sensul cît și etimologia acestui cuvînt specific păstoresc, întîlnit pe o parte din teritoriul dacoromân (cu excepția Moldovei, Crișanei, și a Munteniei ; vezi ALR II, s. n., vol. II, h. 415), precum și istroromână (v. CL, IX, 1964, p. 205) și aromână, au dat naștere la numeroase discuții. Sensurile nu sînt, în primul rînd, unitare. Cel mai cunoscut, dat de aproape toate dicționarele noastre, este cel de „lapte covăsit, prins, încheat”. Este și cel urmărit de E. Petrovici în ancheta sa. În afară de acesta, E. Petrovici a mai notat sensurile de „zer ce se ridică, după ce cașul a fost frămîntat în budacă” (pctul 365), „zerul limpede, albastru, ce se ridică deasupra laptelui încheat” (ptul 551), „caș

nestrecurat" (pctul 010), iar E. Petrovici și P. Neiescu¹⁶ cel de „lapte încheșat separat de masa de lapte din care se face cașul ; încălzit puțin, îl mănâncă ciobanii“, la istroromâni. Alt sens : „brânză de vacă“ (Ciorănescu, DERum, 8231).

Etimologiile propuse pînă acum derivă cuvîntul din latină. I.A. Candrea¹⁷ îl consideră „probabil moștenit de la păstorii romani, la care (lac) *strangulatum* „lapte prins“ trebuie să fi avut și sensul de „caș abia încheșat și nestors de zer“ (sensul cunoscut lui I.A. Candrea). Cuvîntul atestat la Moți,¹⁸ *streghiat* (considerat forma etimologică, de către I.A. Candrea) a devenit *străghiață*, printr-o etimologie populară, sub influența lui *ghiață*, iar din contaminarea lui *străghiat* cu *străghiață* a rezultat *străghiată*.

G. Giulgea, în DR, III, 1922—1923, p. 616, consideră că provine din lat. *strugulata* „acoperit cu o pătură“, cu o *pieliță*“ (< *stragula* „învelitoare“), socotind că încheșgarea este o urmare a acoperirii laptelui cu o *pieliță*.

G. Pascu (cf. I.I. Russu, în DR, XI, 1948, p. 166) presupune etimonul : la *extracoagulatum*. Ciorănescu, DERum, s. v. consideră mai probabilă derivarea din *stereghie* (?).

În ancheta noastră am atestat cuvîntul în toate satele, sub formele *strășeată* (R, C, M, Z, S, SL), *strășgătă* (T), *strășăță* (P), cu următoarele explicații :

— „e o *pieliță* albă care se formează din zerul care iese deasupra laptelui încheșat, se pune în cheag“ (Z) ;

— „tărie de cheag“ (P) ;

— „după ce laptele-i încheșat, se rupe și iese *strășăta*, un fel de pînză albă provenită din cheag. Se pune înapoi în cheag“ (S) ;

— „o *pieliță* albă ieșită pe laptele încheșat. Să tuși și se pune pe cheag“ (M) ;

— „după ce-ai rupt laptele, îl lași circa 30 de minute să se așeze spre fund, apoi se ia zerul subțirel, ca o *pînzucă albă*, *ășcia-i strășăta*, se ia și se pune în cheag“ (SL). Se observă că toate aceste explicații insistă asupra faptului că *străghiată* este o *pieliță*, o pînză albă, care acoperă laptele rupt (și în SL, unde însemnează „zer subțirel“ acesta e „ca o pînzucă albă“). Acest lucru ne face să credem că timologia adevărată e cea propusă de Giulgea : de la ideea de „a acoperi cașul, a înveli cașul într-o *pieliță*“ (provenită din cheag, o „tărie a cheagului“, care se toarnă înapoi în vasul în care se ține cheagul) trebuie să pornim, sensurile celelalte fiind derivate ulterior. Fonic, etimologia aceasta nu ridică nici un fel de dificultăți.

(a) *strecura* (laptele) < lat. *strecorare*, influențat în fonetism de prefixul *stră-* (CADE, s. v.).

16. Vezi E. Petrovici și P. Neiescu, *Persistența insulelor lingvistice*, în CL, IX, 1964, nr. 2, p. 205.

17. În GS, III, fasc. 2, 1928, p. 428—429.

18. T. Frincu, G. Candrea, *Românii din Munții Apusenii*, Buc., 1888, p. 106; cf. GS, III, p. 429.

(a) **tușina** < lat. *tonsiōnare* (DLRM, s. v.). H. 430 din ALR II, s. n., v. II, prezintă o răspîndire sporadică a termenului pe teritoriul dacoromân. În ancheta noastră cuvîntul nu a fost atestat în M și SL, unde se folosește **a tunde**.

(a se) **usca** „a dospî (cașul)” < lat. *usticare* (CADE, s. v.). O singură atestare, în S, cu acest sens. De remarcat că în cele opt sate anchetate numai trei cunosc același termen: **a dospî** (SL, M, Z), în celelate noțiunea fiind definită prin termeni diferiți, sau uneori, prin sinonime, lucru explicabil și prin faptul că în celelate sate nu se obișnuiește să fie pus cașul la dospit.

usuc < lat. *sucus*, influențat fonetic de **usuc** (< lat. *exsucus*) (CADE, s. v.). Etimologia aceasta nu este însă singura dată. Tiktin îl deriva din rom. **usca**, iar Diculescu (apud Ciorănescu, DERum, s. v.) din grecescul *oivoos* „grăsime de oaie”, ipoteză tentantă prin asemănările de sens dintre cele două forme, dar sînt greu de explicat transformările fonetice, din partea finală mai ales. Forma atestată și de noi, **ursuc**, în toate satele, răspîndite în întreg nord-vestul țării (în rest se întîlnește **usuc** — cf. ALR II, s. n. vol. II, h. 431) prezintă un r epentetic,¹⁹ sau s-a născut prin apropiere (etimologie populară) de **urs**, veriga semantică fiind noțiunea de „grăsime”.

(a) **zbiera** „a behăi” < lat. *exverare* (< *verres* „prost”) (CADE, s. v.); cf. și explicațiile lui Pușcariu, EWR, s. v.: < lat. *verare*; Philippide, *Principii de istoria limbii*, p. 39: < lat. *belare* (cu s protetic) > z).

(a se) **zvînta** „a dospî (cașul)” < lat. *exventare* (< *ventus* (CADE, s. v.)).

b) Termeni păstorești formați pe teren românesc :

(oaie) **aplecătoare** „oaie la care apleci un miel pe care nu l-a fătat ea” < **apleca** + -toare (DA, s. v.), necunoscut în Z, P, M, unde nu se cunoaște nici un alt termen special.

berbecuț „miel (oaia fată un berbecuț, indiferent de partea bărbătească sau femeiască a mielului)” (în P, T) < **berbec** + suf. diminutival -uț (DA, s. v.).

brăcinăriță „semn în ureche la oi : o tăietură rotunjită, în partea de jos a urechii” < **brăcinar** + -iță (DA, s. v.). DA și CADE nu atestă acest sens. Extensiunea sensului este posibilă avînd în vedere forma tăieturii.

(oaie) **bucălae** „cu capul negru” < **bucă** „obraz” + **laie** „neagră, sură”. Ciorănescu, DERum, s. v., crede că trebuie pornit de la **bucălău** (< **bucă** + -lău, al cărui feminin normal, **bucălaie**, a fost interpretat, prin etimologie populară, ca legat de **laie**).

budulău < **budăi** + -lău.

căcături „tușinături”. Atestat numai în R.

(a) **căpia** (oaia) < **capie** (DA, s. v.).

19. cf. exemple similare la S. Pușcariu, *Limba română*, II, Rostirea, Buc., 1969, p. 141—142.

cheagornită „vas în care se ține cheagul“ (cheag (DA, s. v.). Cunoscut în șase din cele opt sate.

coada cilioii. Substantiv compus, denumind un semn la oi, care are formă de W. Cilioaie este, probabil, același cuvânt cu **cilioaie** „pasăre pestriță, cât o țarcă“ (DA, s. v. **ceahlău**). Semnul care poartă acest nume este destul de asemănător cu coada unei țarci.

codăți „viermi care se fac în brânză“ (**codăț** „larva muștei **Eristalis tenax**“ (DA, s. v.). În anchetă a fost notat cu plurale tantum.

corobeți „viermi“ (probabil derivat din **coroabă** +**-eț** (DA, s. v.), avînd la început sens de „viermi care trăiesc sub scoarța sau în scorburile copacilor“.

crestătură „semn în ureche la oi“ (**cresta**.

fapt „o boală la oi : bube pe tot trupul“. Acest sens derivă probabil din cel de „boală pe care o capătă un om după o vrajă făcută cu omida fluturului numit **strigă**“ (cf. DA, s. v.). Cuvîntul cunoscut în T, nu este înregistrat în dicționare cu acest sens derivat. Probabil numele acesta al bolii este legat de vreo credință pe care n-o cunoaștem.

furcuță (**furcă** „semn la oi“ +**-uță** (DA, s. v.).

gîrdei „botei“ (**cîrd** +**botei** (DA, s. v.).

iernatic (**iarnă** +**-atic** (probabil unul dintre sufixele vechi românești (DA, s. v.).

(a se) **însîmbra** (**în** +**sîmbă**. CADE îl derivă din ung. **szimbra** (?), cuvînt, care nu apare în dicționarele maghiare.

jîntalău (**jîntui** +**-alău** (DA, s. v.).

jîntuit (**jîntui** (DA, s. v.).

(oaie) **mărginare** (**+ar(e)** (DLR, s. v.).

mioară (**mior**.

mior (**miel** +**suf. ior**. Formele înregistrate : **mñiuór**, **mñiuor**, susțin această etimologie, dată și de Ciorănescu, DERum, 5330. Pușcariu, EWR, 11093; CADE, s. v. presupun un lat. **agnellillus**. DLR îl consideră un derivat regresiv de la **mioară** ((**mia** +**-(i)oară**). Derivarea pe teren românesc o considerăm mai probabilă.

mullsoare (**muls** +**-oare** (DA, s. v.).

mutare (**muta** (DLR, s. v.). Sensul de „stîină“, atestat și în DLR, este direct legat de **mutătură** „șură de vară la munte“. (T. Papahagi, Cercetări în Munții Apuseni, în GS, II, fasc. 1, cf. și Ov. Densușianu, Aspecte lingvistice ale păstoritului, p. 65—67.

(oaie) **nărăvață** (**nărav** (DLR, s. v.).

oieș (**oáie** +**-eș** (DLR, s. v.).

(oaie) **pistruie** (**Pistru**.

pișcătură, „semn la oi“ (**pișca** (DLRM, s. v.).

porneală (**porni** (CADE, s. v.). Sensul 2 este cunoscut (cu toate că în CADE cu o nuanță deosebită : pascutul noaptea, nu de la ujină pînă seara, ca în Z, SL). Sensul 1, „o bucată de pășune mai bună, păstrată pentru pascutul oilor către seară“ este un transfer semantic, de la abstract spre concret, întrutotul explicabil.

săbietură „semn la oi“ < **sabie**.

săbiiș „semn la oi“ < **sabie**.

sărciner < **sarcină** (CADE, s. v.).

scuteală „adăpost pentru oi“ < **scuti** (CADE, s. v.).

sîmbraș < **sîmbră** + -aș.

stărpar „păcurarul oilor sterpe“ < **sterp, sterpe** (CADE, s. v.).

stărpăciuni „oi sterpe“ < **sterp, sterpe**.

stărpăt „totalitatea oilor sterpe“ < **sterp, sterpe** (CADE, s. v.).

strecură, strecurătoare „obiect prin care se strecură laptele“.

strungar „locul în care stau oile înainte de a fi date la strungă“ < **strungă** + -ar. CADE trimite la bg. (sb) **strugari** (i).

strungaș „cel ce dă oile la strungă“ < **strungă** + -aș.

tăietură „semn la oi“ < **tăia**.

tomnatic < **toamnă** -atic.

tușinătură „lîna obținută prin tușinare“ < (a) **tușina** (CADE, s. v.).

țăpuc „ied tînăr, sub un an“ < **țap** + -uc.

(oaie) **urmatică** „oaie care rămîne în urma turmei“ < **urmă** + -atic(ă).

(brînză) **usturoaie** „brînză iute“. Trebuie să fie femininul adjectivului **usturoi** (cf. ai **usturoi** „ai iute, care pișcă“).

văritic < **vară** + -atic.

vărsat „boală la oi: bube pe tot trupul; fapt“ < **vărșă** (CADE s. v.).

(oaie) **zbrotocită** „oaie bolnavă (cu ugerul umflat) de rășfulg“.

sbroatec, atestat și de Ciorănescu, DERum, 7516, în Transilvania de nord, cu sensul de „boală de oi“. Cf. mai jos, **zbroatec**.

c) Termeni păstorești de origine slavă

(oaie) **brează** „oaie neagră, cu botul alb“ < bg. **brěz** (DA, s. v.).

buhai „berbec de la trei ani în sus“ < rus. **buhaj**. Sens derivat prin extensiune de la cel de „taur“ (sensul obișnuit — și în rusă). În P și S cuvîntul nu este cunoscut. În celelalte sate însă, **buhai** denumește un berbec ajuns la trei ani : **búhái o dată** (sau **în-tîi**), la patru ani : **búhái adouôră** (sau de **două ori**), la 5 ani : **búhái a tria úoră** etc. În R. **buhái**, fără alte determinări, denumește un berbec trecut de doi ani, pînă la trei. La 4, 5, 6 ani se spune : **buhái de tri mnei** = berbec de cinci ani, **buhái de patru mnei** = berbec de 6 ani etc.

(oaie) **ciulă** < **čulă** (CADE, s. v.). DA acceptă etimologia dată de C. Diclescu (în DR, IV, p. 428, 442), și anume gr. **Kyllós** „încovoiat, strîmb, ciuntit“. Ciorănescu, DERum, s. v. **ciuli**, îl derivă din verb (care, la rîndul lui, nu ar avea nici o legătură cu vreun etimon slav, fiind o formă redusă a lui **ciuciuli** „a se pitula“).

Cîrcel „gînganie care trăiește pe oi“. Atestată în două sate : S și M. În S este definită ca fiind mai mică și mai lată decît căpușa, dar în M, mai mare. DA îl derivă din sb. **krčel**. Ciorănescu, DERum, 2014, consideră că -el din slavă nu poate fi explicat de-

cît printr-un împrumut al cuvîntului din limba română. Etimologia dată de el este rom. **cercel**, contaminat cu sl. **kručiti**. Crețu (apud Ciorănescu) îl derivă din lat. **Cancellus**; dificil de explicat apariția lui i în locul lui n.

cociorbă „semn în ureche la oi”. Cuvîntul credem că trebuie pus în legătură cu **cociorvă** (**cociorbă** — la CADE) „vătrai pentru cuptor” (≪ **kočerga**), deși, folosit pentru a defini un semn la oi, nu este dat în DA, CADE, Scriban. Vătraiul numit **cociorbă** are forma unui semicerc, asemănătoare cu cea a semnului.

Cojleabă „colibă”. Variantă neatestată în dicționarele noastre a lui **coșleabă** dat în DA cu sensul „poiata de vite”. Etimologia, nesigură, pare a fi un cuvînt slav din familia bg. **kăšta**, sb. **kuča** etc.

colibă (val. (CADE, s. v.), bg. sb. **koliba** (DA, s. v.). Etimologia nu este însă absolut sigură. Ciorănescu, DERum, 3259, pornește de la lat. **collegia** (≪ **collegium** „grupare de colibe păstorești” în care **g, b**, ca în **barză** (lat. **gardea**, **cociorbă** (≪ **kočerga** etc.

comarnic (bg. **komarnik** „cabană” (DA, s. v.). Cuvîntul e, în slavă, un derivat din **Kamara** (≪ lat. **camera**); e posibil ca vechii păstori români să fi transmis cuvîntul slavilor de sud și apoi să-l ia de la ei, mai târziu.

coșar „țarc pentru miei”, „loc îngrădit înaintea strungilor” (sl. (bg. sb. **košara**) (DA, s. v.).

cujbă sb. **gužba** sau magh. **guzsba** (DA, s. v.).

(a se) **dospi** (cașul) (sl. **dospěti** (CADE, s. v.). Atestat în trei sate (SL, M, Z).

gînj („legătoare pentru parii de la stîină, făcută din nuiele împletite” (vsl. **gáz** „nuia” (DA, s. v.).

hîrzob. Este folosit numai în R, T, C, și este format dintr-un cerc de lemn pe care s-a împletit sfoară mai groasă. În S, P, M nu se folosește, ci doi păcurari țin strecurătoarea deasupra budăcii. În SL nu se cunoaște hîrzobul ci pe ciubăr se pune o **crângă de lemn** și peste ea se pune strecurătoarea. În SL însă, cuvîntul **hîrzob** are sens de „o grămadă de vreascuri, cît duce un om în spate” (sens atestat în dicționarele consultate), și de „potcoave legate pe talpa încălțăminteii, iarna, să nu aluneci”. Etimologia, la toate accepțiunile, este cea dată în DA : bg. **vzrzop** „legătură”.

jîntiță „zer cu bucăți de urdă, bun de mîncat” (val. **žetica** (DA, s. v.).

leasă vsl. **lěsü** (DA, s. v.).

(a se) **mîrli** (oile) (bg. **mrljati** (DLR, s. v.).

nojiță „semn la oi” (bg. **nojița** (DLR, s. v.).

ogrinji „rămășițe de la nutreț” (scr. **ogrizine** „resturi de mîncare” (DLR, s. v.).

plasă (vsl. **plasa** (DLRM, s. v.).

poiata (bg. sb. **pojata** (DLRM, s. v.).

potricală „semn în ureche la oi”, „unealtă cu care se găurește” (compară rus. **protykalo** (sl. **protykati** „a găuri” (CADE, s. v.).

(oaie) **pustie** (sl. **pustyni** (CADE, s. v. **pustiu**).

tîrlă (sl. (cf. sb. *tărlo*, *trlo*, cr. *tèrlo* (CADE, s. v.). Este termenul folosit, în patru din cele opt sate anchetate, pentru „stîină“. De fapt *stîină* are în toate satele sensul de „turmă de oi, de la 400—500 în sus“, cu sens de „așezare pentru oi“ este cunoscut numai în M, dar și aici doar o așezare mică, în hotarul satului.

turiști (bg. *toriște* (CADE, s. v.).

vîrtej (sl. *vrteži* (CADE, s. v.).

d) Termeni păstorești de origine maghiară :

bărbîntă „vas de lemn în care se ține brînză (ung. *berbence*, *börbönce* „butoiaș“ (DA, s. v.). Etimologia este acceptată, în general, de toate dicționarele noastre. După cîte știm, N. Drăganu, doar o contestă. Pornind de la forma *berbeniță*, pe care o consideră cea veche, de origine slavă, consideră că și pentru *berbîntă*, *bărbîntă* „nu este numai decît necesară“ influența maghiară (DR, VI, p. 262). În DR VII, p. 216, N. Drăganu îl apropie de sl. *ber* „bir“ + *banica* „baniță“.

budacă „vas de lemn în care se încheagă laptele“ (variantă a lui *budăi* (ung. *bödöny* „putină mică“ (DA, s. v. *budăiu*).

corlă „adăpost pentru oi“ (ung. *korlát* „îngrăditură, împrejmuire“. Cuvîntul ar putea să fie și el încadrat celor de origine obscură. Unii cercetători l-au considerat (cf. Ciorănescu, DERum, 2425, s. v. *corlată*) de origine gepidă (Scriban s. v.), sau chiar anterior fazei indo-europene.

fedeleș „vas de lemn în care se ține cheagul (ung. *fedeles* „vas cu capac“ (DA, s. v.), *féle* (variantă : *felie*) „vas (de 1/2 sau 3/4 litri), care se pune pe băieri, la muls“ (ung. *fele*, o formă flexionară a lui *fel* „jumătate“ (DA, s. v.).

(oaie) **vicleană** „oaie care nu stă la muls“ (ung. *hitlen* „viclean“ (DLRM, s. v.). Și pentru această noțiune, în diferite sate s-au dat răspunsuri diferite. În general nu există un termen special pentru a numi o oaie care stă rău la muls, folosindu-se de cele mai multe ori perifrazele : **nu stă la muls** sau **rea de strungă**.

e) Termen de origine grecească :

(oaie) **sihastră** „oaie care umblă pe marginea turmei, sau se desprinde mereu de ea“. Termenul a fost atestat în S și Z. CADE și alte dicționare românești înregistrează termenul, dar nu cu acest sens. Sensul acesta din păstorit este însă apropiat de cel obișnuit, încît transferul semantic se poate produce oricînd cu ușurință. Provine, după CADE, Ciorănescu, DERum. 7784, din gre.-biz. *hesyaste* „care trăiește liniștit“.

f) Termen de origine germană :

șopru „adăpost pentru oi“ (germ. *Schoppem*. Etimologia cuvîntului nu este pe deplin lămurită. Din *Schoppen* reflexul normal este șop. Pornind de la această formă, Ciorănescu, DERum, 8001,

presupune că de la pluralul **șopruri** (în care primul r este anticiparea celui de-al doilea) s-a format un nou singular, **șopru**. Explicație care poate fi acceptată, fără dificultăți.

g) **Termeni de origine nesigură sau necunoscută :**

baci. Etimologia necunoscută (DA, s. v.). Hașdeu îl consideră un împrumut de la pecenegi sau cumani, apropiindu-l de tema **bak-**, „a privi, a păzi, a îngriji“. Tot de origine pecenegă sau cumană îl consideră și Densușianu (cf. GS, IV, p. 147—149), dar nu prin intermediul limbii turce, cum făcea Hașdeu, ci de la o formă **bakië**. În orice caz, cuvântul este străvechi, fapt argumentat și de existența lui în aromână și megloromână ca și în albaneză, bulgară, sîrbă, limbi în care (poate cu excepția albanezei) poate fi un împrumut din română. Credem că nu este un alt cuvânt decît **baci** „termen de adresare pentru cineva (de obicei un frate) mai în vîrstă“, care se consideră (cf. DA, s. v.) că este un împrumut din maghiară. Cuvântul, se poate presupune, a avut la început acest sens.

balmoș. Singurul indiciu pentru a-l deriva din maghiară este accentul. Este cunoscut și în polonă, ruteană și bulgară. Acad. I. Iordan (v. „Buletinul Philippide“, II, p. 184) îl consideră o creație expresivă. N. Drăganu (DR, V, p. 330) consideră ca mai plauzibilă apropierea de fr. **talmouse**, fără a stabili o filiație etimologică între cei doi termeni.

băieri. Sensul atestat în cele opt sate este cel cunoscut. Etimologiile propuse pînă acum nu sînt sigure. Se acceptă, în general, că provine din lat. **bajulus**, derivare, semantic posibilă. Dar nu și fonetic : j + u) **ġ**) **z**, deci ar fi trebuit să avem **bağur**, **bajur**. Acest lucru îl face pe Ciorănescu, DERum., 613, să presupună o pronunțare populară **baliulus**, pentru **baiulus**, din care cuvântul românesc derivă fără dificultăți.

bărcă : (oaie) **bărcă** „oaie cu lîna scurtă și moale“. V. Bogrea (v. **Pagini istorico-filologice**, Cluj, 1971, p. 155) consideră că provine din lat. **brevicus brevis**. Ciorănescu, DERum., 792, crede că provine din vechiul german **brecha**, prin intermediul unui cuvânt slav necunoscut, pentru că este întîlnit și în sîrbă, cehă, polonă. Dar „această extindere pare a pleda pentru răspîndirea cuvîntului prin ciobanii români (DA, s. v. **berc**). Credem că **bearcă** cu sensul de mai sus este același cuvînt cu **berc** (**bearcă**) „cu coada scurtă“, extensiunea de sens fiind posibilă prin intermediul notei comune „scurt“.

botei. Niciunul din dicționarele consultate nu încearcă nici o lămurire etimologică. Fără a da o explicație, credem că trebuie să apropiem cuvîntul de expresia a se **strînge bot** „a se aduna la un loc“.

brînză. Trecem peste etimologia dată în DA, s. v. (Probabil din numele orașului Brienz“), care nu ni se pare convingătoare. Ipotezele celelalte se înscriu, cea mai mare parte a lor, în tendința,

exprimată mai clar la Th. Capidan (v. „Langue et littérature“, III, 1946, p. 228) sau la G. Rohlfs, de a-l considera un „Reliktwort“, un supraviețuitor al idiomurilor balcanice preromanice. Hașdeu îl considera un cuvânt dacic, format din **bo-ranza**, ultimul element asimilându-l la **rînză**. G. Pascu se gîndește la un tracic **berenza** (**ber** „oaie“ sau la o derivare din interjecția **bîr**. T. Cipariu îl derivă din lat. **brancia**. Ov. Densușianu (în GS, I, p. 67) îl apropie de rădăcina iranică **renc-**, **renz-** „a turti“. G. Giuglea (DR, III, p. 573—581) dă ca etimon direct al rom. **brînză**, **brendia** sau **brandia**, care provine dintr-un indoeuropean **gurendh** „a fermenta“. Toate aceste ipoteze recunosc așadar o foarte mare vechime a cuvîntului. Ipoteza cea mai plauzabilă ni se pare cea dată de Ciorănescu, DERum, 1106, după care în explicarea cuvîntului trebuie să pornim de la lat. **brandeum** „pînză de in“. De la **brandea**, fonetic, se ajunge în mod normal la **brînză**, iar semantic se explică prin prepararea cașului în saci de in sau de cînepă; extensiunea de sens se explică printr-un proces similar celui prin care, astăzi, **burduf** începe să aibă sens de „brînză“ (desprins din sintagma **brînză de burduf**).

burduf. Etimologia necunoscută. Cuvîntul nici nu este folosit în satele anchetate. În T, doar, a fost înregistrată forma: **burdú** (sau **burdúr**), variante fonetice care pot indica necunoașterea precisă a cuvîntului, faptul că este nou pătruns în grai.

(oaie) **cacioră**. Femininul lui **cacior** (**căcior**) „alb în frunte“ (DA, s. v.). Niciunul dintre dicționarele consultate nu încearcă o etimologie. Ciorănescu, DERum, 1256, consideră că este, probabil, legat de **căciulă**.

cîrlan. S-au încercat mai multe explicații, toate nesatisfăcătoare. G. Weigand presupune un slav **krdlen** „miel sau cel care intră în cîrd“. G. Giuglea presupune un **cărnar** (e) (lat. **carnalis** „din carne“ (cf. DA, s. v.), etimologie dată și de Al. Philippide, în **Principii de istoria limbii**, 1894, p. 150. S-au mai propus lat. **caballanus** și diminutivul **călan**, cu r epentetic (Ciorănescu, DERum, 2028), iar I. I. Russu (DR, XI, p. 170—172) presupune o veche temă tracică **gar-l-** (indoeur. **güer(e)bg-**, **gûrebh**. Cuvîntul rămîne de origine obscură (cf. și Marius Sala, în „Revue de linguistique romane“, XXIV, 1960, p. 373, nota 2).

gâlbează. Pare a fi un cuvînt foarte vechi. Se consideră, în general, că provine (cf. DA, s. v.) din alb. **këlbazë**.

mătreață „hîră la oi“. Sens neatestat în dicționare, primit prin analogie cu mătreața la om. CDDE susține lat. **matricia** ((**mater**) ca etimon, atrăgător prin paralelismul cu **mătrice**, dar dificil de susținut semantic. Ciorănescu, DERum, 5160 îl derivă, ca Scriban, Cihac, Philippide sau Iordan, din **mătură**+**-eață**, care poate fi cea mai plauzibilă etimologie dintre cele propuse.

miertuc. În patru sate (M, T, C, Z) s-a răspuns cu acest cuvînt la întrebarea pentru „sîmburaș“. Sensul nu este atestat în dicționare. Probabil derivă din **mertic** „porție, măsură“.

mînzări „oi cu lapte“. Cunoscut doar în R, Sl. DA trimite la alb, mēzore. Derivarea propusă de Ciorănescu, DERum, 5319, din **mînz** nu este convingătoare.

(oaie) **oacăřă**. DA, s. v., trimite la alb. **vakër** bg. **vákbl**. Prima atestare a cuvîntul este în **Palia de la Orăștie** (cf. Ov. Densusianu, GS, VI, 1934, p. 317—319). Este cunoscut și la aromâni : **óacárnă**. Tiktin presupune o înrudire cu **oacheș**. Ov. Densusianu (GS, VI, p. 317—319 ; cf. și **Aspecte lingvistice ale păstoritului**, (p. 10—14) îl derivă din lat. **obaquilus** „de culoare întunecată, aproape negru“. Forma **oacer**, cum trebuie să rezulte, a fost schimbată în **oacăř**, ca **furcer** < **furcăr**, schimbare de terminație paralelă cu **cearcăn** < **cearcen**, **mesteacăn** < **mesteacen**.

prior, **ampror**. În satele în care am atestat acest cuvînt, nu are sensul cunoscut de „păscutul oilor înainte de răsăritul soarelui“, ci înseamnă venitul ciobanilor cu oile la stîină, în jurul orei zece, ca să mănînce, sens la care s-a ajuns, probabil, prin întreburi de tipul „vin ciobanii din pror“, prin modificări ale poziției **din**, ceea ce se vede și din formele diferite sub care a fost înregistrat cuvîntul : **ampror**, **ĝ-amproru**, **d'a-amproru** în **prîuor**. Etimologiile propuse (neogrescul **prooros** „timpuri“, lat. **per rarem**, **per roura**, **provolare**, **priulus**, **prohora**), sînt, aproape toate justificate atît fonetic cît și semantic. Tocmai din acest motiv, originea cuvîntului rămîne obscură.

rînză „burduf“. Extensiune de sens de la „stomac (de miel, oaie)“, în **rînză** ținîndu-se cașul, brînză. Cuvîntul a fost foarte mult discutat. S-au propus, printre altele, sl. **résa** (Al. Philippide, **Principii de istoria limbii**, 1894, p. 159) și albanezul **rëndës**. Giuglea face legătura cu alb. **rrani** „cheag“ + **-ză**. Cuvîntul pare a fi de origine autohtonă.

scrum. Sensul înregistrat în ancheta noastră în toate cele opt sate este mai rar, deși de loc curios, cu toate că în general se asociază cu culoarea neagră. Originea lui este dubioasă. S-a propus turcescul **kurum** („funingine“ (S. Pușcariu, **Limba română**, I, **Privire generală**, 1941, p. 258). Albanezul **șkrumb** pare a indica o origine autohtonă, sau, în orice caz, foarte veche a cuvîntului românesc. Ciorănescu, DERum, 7623, îl consideră o formație expresivă.

stîină. Cuvîntul a fost extrem de mult discutat. S-a căzut de acord, în general, că trebuie să fie un cuvînt slav (**stana**), intrat în latina dunăreană din primele contacte ale slavilor cu populația romanică de aici, numai astfel putîndu-se explica trecerea lui á (în poziție nazală) la î, ca în cuvintele autohtone sau latine moștenite. Această dificultate este eludată de Ciorănescu, DERum, 8182, prin afirmația că e falsă convingerea că **an** > în numai în elementele latine, citînd ca exemple contrare **cîntar** < turc. **kantar**, **frînc** < neogrecul **frangos**. Hașdeu îl derivă din dacicul **stana**, Ov. Densusianu (GS, I, 238, din iran. **stana**, G. Giuglea (DR, II, p. 360) din lat. **sentana** etc. Cuvîntul rămîne de origine dubioasă, probabil autohton.

strungă. În general se admite că este foarte vechi și că din română s-a răspândit în celelalte idiomi balcanice. Comparația cu alb. *strungë* pledează în acest sens.

(oaie) **știră.** Soluțiile etimologice propuse sînt nesigure. Rămîne mai precisă comparația cu alb. *štjerr* (CADE, s. v.). Ar putea fi susținută, nu fără dubii, și etimologia dată de Tiktin, lat. *sterilis*, la care, pentru trecerea lui s inițial la ș, nu trebuie să presupunem influența lui *știr*, în graiurile dacoromâne fiind destul de obișnuită trecerea lui s din grupuri consonantice la ș : *pește* < *peste*, *ștele* < *stele* etc. În legătură cu (oaie) *știră* există credințe folclorice numeroase care tind, în general, să o considere sfîntă, sau de temut.

șut, șută „fără coarne“. Probabil același cuvînt cu *ciut* (CADE, s. v.). Ciorănescu, DERum, 8409, propune sl. *šutiti* „a glumi“, care a dat, cu sufixul expresiv -li, *șutili*, de unde *șut*.

șap. Alb. *tšap* a fost unul dintre etimoanele propuse, alături de sl. *capu* sau iranianul *čapis*. Probabil este o creație expresivă, înrudit fiind cu *șeapă* și pornindu-se de la sensul primar de „animal cu coarne lungi și ascuțite“. Din română a putut pătrunde în albaneză, neogreacă, sîrbă, croată, slovacă, cehă, poloneză, ucraineană, rusă și maghiară.

șarc. Aceeași nelămurire în privința etimologiei, ca mai sus. CADE nu sugerează nici o etimologie. Densusianu (GS, I, p. 245) se gîndea la iranianul *čark* ( ) *persanul čart* („cerc“). Cei mai mulți fac legătura cu alb. *thark* (cf. Al. Philippide, OR, II, p. 738).

urdă. Toate dicționarele îl consideră „obscur“ (cf. CADE, s. v.). Hașdeu l-a considerat dacic ; Philippide, OR, II, p. 739, îl derivă din tracicul *urida* (relat cu grec. *uros* „zer“); Giuglea (DR, III, p. 582—587) îl extrage direct din gr. *orodis* („zeros“; Ciorănescu, DERum, 9078, face o ipoteză interesantă : turc. *hurde* „rămășiță“, influențat de *urdoare*.

vățaf. Origine dubioasă. Probabil tătarul *vataha* „ceată“ (CADE, s. v.).

vățui. Este considerat de Al. Graur (v. SCL, VII, p. 276) *autohton*. G. Weigand (*Jahresbericht*), XVI, p. 230) îl aproprie de alb. *viet-*. Pușcariu, în EWR, 1867, îl derivă din lat. *vituleus* (< *vitulus*), etimologie acceptată de Al. Philippide, OR, II, p. 658, precum și de Ov. Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, p. 87 (cf. și Marius Sala, *Din terminologia păstorească românească*, în SCL, VIII, 1957, nr. 1, p. 77—83).

vîrghiană. Etimologie necunoscută.

zară. Comparația cu alb. *Satë* (CADE, s. v.), conduce spre o vechime mare a cuvîntului. Ciorănescu, DERum, 9485, încearcă a-l explica din *zer*, derivare care este foarte îndoielnică.

zbroatec, boală la oi, rășfulg. Nu este sigur de unde provine. Probabil e *broatec* „broască“ cu un s-protetic ( ) la z din cauza sonorei următoare), comparația unei umflături cu o broască fiind un lucru obișnuit în credințele populare.

zer. Etimologia este necunoscută. S-a propus lat. *serum*. S-a considerat că este un cuvânt autohton, (Pușcariu, *Limba română I. Privire generală*, p. 176), că este de origine grecească etc.

h) Termeni neatestați în dicționare :

În cursul anchetei au fost înregistrați, în legătură cu păstoritul, un număr de termeni care, în dicționarele consultate, nu sînt consemnați :

(oaie) **biță**. În R, T, C, SL, M, oaie **biță** înseamnă oaie „cu lîna albă (și, în general, lungă)”. Este probabil o derivare semantică, de la **biț** „șuviță de lînă” (cf. **biț** „lînă” (DA, s. v. „floc de lînă” — CADE, s. v.), din aceeași familie cu **bițos** „lățos, cu lîna lungă” (CADE, s. p.).

(oaie) **brotacănă** (oaie bolnavă de rășfulg”. Termenul a fost înregistrat într-un singur sat, T. Este derivat de la **brotac**, cunoscut în zonă, sub forma **zbroatec** (în M, SL, C) cu sensul de „rășfulg, boală la oi care se manifestă prin umflarea ugerului”. Cf. și (oaie) **zbrotocită** „idem”.

ciuc „bulz (de mămăligă)”. A fost atestat în șapte sate (SL, R, C, M, Z, P, S), sub forma **șuc** ; **șucuri**.

flusturi. În R : **dăru cu flústuri**, adică zerul cu bucățele mici din urdă, jintiță. Cuvîntul nu este, probabil, străin de **fluture**, **flutura** (cu varianta **fluștura**), apropiere care s-ar susține și semantic, prin comparare.

gîjdei. Denumeste un grup de pînă la 25 (R, S), 50 (C), 40 (T, P, Z) de oi, fiind sinonim cu **gîrdei** (R, T), SL). Fonetic numai în C am întîlnit forma **gîjdéi**, în două sate d s-a africativizat : **gîjgêi** (Z, P), iar în S am notat stadiul intermediar **gîjdêi**. Gîjdei este, aproape sigur, o variantă fonetică a lui **gîrdei**, în care trecerea lui r la j se explică prin acțiunea asimilatoare a lui **g** (d') următor.

hlud denumește un fel de staul, o piedică în răspîndirea prea departe a oilor. Pluralul oscilează : **hluz**, **hlúduri**. T. Morariu (*Vieța pastorală în Munții Rodnei*, p. 151, 154, 146, 158, 165) consemnează (**hlud**) **hluduri** „lemne, de la acoperișul colibii pe care se așează **dranițele** (**șindrilele**), un lemn pus orizontal pe două furci, în mijlocul sau la marginea colibii făcute pe furci, sau la acoperișul strungii”. Se consemnează la p. 153 și diminutivul **hludeț**. Acesta este atestat și în DA, cu sensurile : „băț pe care se învîrte țeava suviecii” și „cuiul care leagă proțapul de piscul carului”, și este considerat o variantă a lui **huludeț** : sl. **chclud** „vargă”, cu precizarea că în acest caz, nu mai e nevoie de reconstrucția unui **chluscs**, diminutiv, de la care să derive **hludeț**, și, nici de considerarea lui **hludeț** ca o variantă formală a lui **huludeț**, ci, invers, **huludeț** este o variantă (cu u epentetic, pentru evitarea grupului consonantic hl) a lui **hludeț**.

hluduc = diminutiv de la **hlud**.

ilești. În Z, singurul sat în care am atestat acest cuvânt, **ilêșc** înseamnă un fel de lapte acru cu care se unge bărbînța înainte de a turna laptele călduț pentru a se acri. Etimologia nu este cunoscută.

(oaie) **mărginariță** „oaie mărginașă“. Este o variantă, neatestată în lucrările consultate, formată de la **mărginare** cu suf. **-iță**.

(în)**pănătură** „semn în ureche la oi : o tăietură dreaptă în partea de jos a urechii“. Cunoscut în R, C, T, SL. Probabil e derivat de la **pană**.

(oaie) **pîrjacă** „oaie cu lînă puțină“. Cunoscut doar în S. Probabil o continuare între **pîrvă** și un cuvânt deocamdată necunoscut.

slin. Sensul de „uger“, cu care se folosește în Z, nu este atestat în dicționare. Poate fi extensiune de sens de la **slin** „murdărie, usuc“.

(a se) **stămui**. În SI. laptele să **stămuiéște** „încheagă“. Etimologie necunoscută.

suitură „semn la oi : ureche retezată“, cuvânt cunoscut, în diferite variante formale, în aproape toată Moldova și nord-estul Transilavniei (cf. ALR II, s.n.v. II, h. 406). Etimologia este greu de precizat. Credem, totuși, că nu e străin de **șui** „într-o ureche“.

(oaie) **șuștavă** „oaie cu lîna scurtă“. Sinonim cu **pîrjacă**, **pîrvă**, **îrcavă**. Cunoscut în șase din cele opt sate : șuștavă ; **șuștave**. Etimologie necunoscută.

terț „berbec între 1 și 2 ani“. Sinonim cu **terțiu**, care derivă din **tert**. Atestat și de T. Morariu, *Viața pastorală*. . . p. 185, cu același sens. Cf. și Ciorănescu DERum., 8645, unde se reconstituie forma **terți** < lat. **tertius** (v. și Pușcariu, EWR, 1740).

terțar „berbec între 1—2 ani“ **terț+ -ar**.

(miel) **tololici** „miel pe care-l apleci la altă oaie“. Cunoscut în Z. Etimologie necunoscută.

țapari „semn în ureche la oi : o creștătură în partea de jos a urechii“. Cunoscut în R. Probabil un derivat cu sufixul **-ar** din **țapă**.

(oaie) **țighiră** „oaie cu lîna creștă“. Atestat în P. și M, sub forma **țigîră**. Etimologie necunoscută.

(oaie) **varoșă** „cu pete roșii pe bot“, în SI.. Etimologie necunoscută.

Cea mai mare parte a termenilor discutați au o răspîndire generală în cele opt sate anchetate. Fac excepție (v. Glosarul) anumiți termeni care denumesc operații sau unelte necunoscute în practicarea păstoritului din anumite sate, precum și unii termeni pe care-i vom prezenta în continuare.

Diferențe fonetice în zona anchetată.

Este vorba despre anumite particularități fonetice care diferențiază regulat, stabilindu-se anumite arii în zonă, satele anchetate între ele :

1) păstrarea lui **d** neevoluat la **z**, împarte zona anchetată în două arii : sunetul **z** în **zer** se rostește **d** în **C, T, R**, (sate învecinate) și **z** în **SL, M, Z, P, S** (idem) ; același sunet în **zară** prezintă cu rostirea **d** o arie care include și **SL** ; **z** în **zară** a fost notat în **M, Z, P, S**.

2) palatilizarea lui **t**, urmat de **e, i**, prezintă două stadii de palatilizare, care împart zona în două arii distincte : în **M, SL, C, T, R** se pronunță **t'**, iar în **Z, P, S** **-ĉ** (**lapt'e** — **lapĉe** ; **șt'iră** — **-șĉiră** ; **jint'iță** — **jinĉ-iță** ; cf. pt. **lapte**. ALR II s.n., vol. II, h. 424 ; pt. **jintiță** : ALR II, s.n. vol. II, h. 418).

3) palatilizarea lui **b**, urmat de **e, i**, în **zbiară**, formează și ea două arii : **SL, C, T, R** **-bĝ**, **Z, P, S** **-ĝ** (în **M** **-d'**).

4) În **strecură**, prin depalatilizarea primului **r**, **e** s-a transformat în **ă**, în **R** și **T**. Celelalte sate formează o arie cu **e** păstrat (pentru răspîndirea fenomenului pe întreg teritoriul dacoromân, cf. ALR II, s. v. vol. II, h. 412).

Diferențe lexicale

1) Pentru „oaie albă“, în **M, SL, C, T, R** se folosește cuvîntul **biță**, iar în **S, P, Z** — **albă** ;

2) **a tușina** se folosește în aria care include satele **Z, P, S, C, T, R**, în timp ce în **M** și **SL** se folosește **a tunde** (v. ALR II, s. n., v. II, h. 430) ;

3) **baier** este folosit numai în **Z, P, S** ; în **M, SL, C, T, R** se folosește **frînghie** ;

4) pentru **rășfulg** se folosește **zbroatec** numai în **M, SL, C, T, R**.

5) **berbec** se folosește în **P, S**, în restul satelor **buhai** (cf. mai sus).

6) pentru **mînzări** în cea mai mare parte a satelor se spune **oi cu lapte**. O mică arie, formată din **T** și **C**, cunoaște cuvîntul **păcuini**, iar **SL** — **mînzări**.

7) (oaie) **șuștavă** cuprinde o arie formată din șase sate. Numai în **S** și **R**, la extremitățile zonei, termenul nu este cunoscut.

Ca fenomen morfologic care formează arii în zona anchetată amintim numai diferențe de declinare a lui **mițe** : **miț** în **S, P, SL, C, T, R** și **miță** în **Z, M**. În afară de aceste fenomene care formează arii fonetice, lexicale și morfologice, amintim câteva fenomene prin care unele sate se diferențiază față de toate celelalte sate : **berbec**, **străgată**, **boș**, **usturóie**, **stecur**, în **T**, iar în celelalte : **berbece**, **străzătă**, **șuc**, **ustunóie**, **stecur**. În plus, în **T**, nu se folosesc termenii **sărciner** și **însîmbra**, cunoscuți în celelalte sate. Și alte sate cunosc o situație similară : în **P** se pronunță **străghiătă**, spre deosebire de celelalte sate unde se folosește forma **străghiată** ; în **SL** întâlnim ca fenomene particulare foneticul **capșie** (**capĉié**), în rest și (oaie) **sícreată** (necunoscut în celelalte) ; în **R** : **balmuș** (în celelalte **balmoș**) și (oaie) **oacără** (în celelalte **oacheșă**).

În ce privește repartiția geografică a termenilor discutați constatăm așadar diferențe notabile între satele situate pe cele două văi. În mare măsură satele de pe Valea Sălăuței fac arie diferită față de cele de pe Valea Zăgrii; Mocodul, în această privință face uneori notă aparte față de cele două arii; există și fenomene particulare care opun câte unul din satele tuturor celorlalte. Pentru că nu toți termenii discutați sînt cartografați pe hărțile ALR, este dificil de tras concluzii asupra încadrării celor două arii mici din zona anchetată în ariile mari ale dialectului dacoromân.

Materialul lexical discutat pînă aici, în majoritate termeni legați în primul rînd de creșterea oilor, nu se pretează la o analiză statistică precisă, pe origini, nefiind complet. Fără a da, însă, cifre exacte, care să aibă valoare orientativă mai obiectivă, se poate remarca faptul că majoritatea termenilor sînt foarte vechi: cele de origine nesigură sau necunoscută (în cadrul acestei categorii intrînd numeroase cuvinte considerate autohtone), de origine latină, slavă veche și cele derivate pe teren românesc (de la cuvinte care intră toate, la rîndul lor, în categoriile înșirate pînă acum) acoperă mai mult de trei sferturi din totalul celor aproape 180 de termeni luați în discuție. Cei mai numeroși termeni din fondul latin (împreună cu derivatele pe teren românesc), apoi cele de origine slavă veche și de origine nesigură. De fapt, în afară de aceste categorii o pondere demnă de luat în seamă o au numai cuvintele de origine maghiară, în legătură cu care se impune, însă, o observație: puține dintre ele (corlă, bărbîntă și budacă) sînt legate în primul rînd de ocupația păstoritului, majoritatea fiind cuvinte din limba comună, folosite cu același sens și ca termen profesional; prezența lor în această zonă (ele au o răspîndire mult mai mare, unele fiind pătrunse și în româna literară: vicleană de ex.), folosite și ca termeni păstorești, nu este deloc surprinzătoare.

Din acest punct de vedere, al originii termenilor păstorești, este așadar destul de dificil de stabilit anumite straturi terminologice. Majoritatea termenilor aparțin celui mai vechi strat lexical al limbii române; și derivatele pe teren românesc sînt în mare parte formate cu afixe foarte vechi în limba română, afixe de origine latină sau slavă. Aceste constatări ne duc spre concluzia că lexicul terminologic păstoresc este în general de o mare stabilitate, nesuferind transformări esențiale de-a lungul timpului. Facem această afirmație acceptînd că, dacă puțini dintre termenii discutați sînt folosiți exclusiv ca termeni profesionali, majoritatea aparținînd și limbii comune, aceasta se datorește unei legături a întrebuirii lor și nu a unei specializări. Așadar cuvintele din limba comună, care se folosesc în îndeletnicirea păstoritului, au fost „împrumutate“ de aici (sfera lor de folosire s-a lărgit) și nu lexicul păstoresc a luat termeni din limba comună (deci nu o restrîngere a sferei de întrebuire). Ar fi interesant, în acest sens, de urmărit, pentru zona avută în vedere, compararea termenilor

păstorești cu cuvintele corespunzătoare din limba comună (sub aspect semantic, în primul rînd ; cf. la Ov. Densușianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, o astfel de perspectivă în discutarea materialului lingvistic), dar o asemenea încercare ar depăși lucrarea de față.

Această relativă stabilitate a lexicului păstoresc un caracter aparte, care credem că trebuie subliniat, în cadrul general al lexicului profesional, comparativ cu terminologia altor îndeletniciri.

Terminologia profesională constituie una din ramificațiile sociale ale limbii naționale. Caracteristica esențială a acestor ramificații o constituie tocmai fondul de cuvinte speciale, folosite și cunoscute bine numai de către cercul celor ce practică o anumită îndeletnicire. Ca atare și frecvența lor în cadrul general al vocabularului este mai mică, cuvintele din lexicul profesional nefăcînd parte, în general, din fondul principal de cuvinte, ci îmbogățind „restul vocabularului”, parte care cuprinde tocmai cuvintele cu o „circulație” redusă la un grup mic de vorbitori — specialiști. Ceea ce nu înseamnă, desigur, că unii termeni din această categorie nu primesc la un moment dat o circulație foarte largă, cu sensuri în general modificate într-o oarecare măsură, intrînd în sfera fondului principal lexical. Mai ales termenii de bază din fiecare meserie, ceea ce am putea numi, printr-un transfer analogic, „fondul principal” al aceluși lexic profesional, se generalizează în fondul principal al vocabularului unei limbi. Dar, majoritatea termenilor profesionali au o circulație restrînsă și sensuri specializate. În plus, terminologia profesională se află într-o continuă înnoire, trăsătură definitorie pentru cuvintele aparținînd „restului vocabularului”. Mai precis, înnoirea aceasta, care are loc în toate domeniile limbii, inclusiv în vocabular în totalitatea lui, deci și în „fondul principal” este mult mai rapidă, apariția unor elemente noi și dispariția altor vechi fiind procese permanente, neconținute. În lexicul profesional aceste procese sînt și mai accelerate decît în cazul celorlalte componente ale „restului vocabularului”. Aici este evidentă cel mai direct legătura nemijlocită dintre limbă și societate, dintre istoria limbii și istoria societății. Orice modificare în tehnica procesului de producție se reflectă imediat pe plan lingvistic prin apariția unor elemente terminologice noi, sau prin dispariția altora vechi.

Față de această situație, valabilă pentru lexicul profesional în ansamblul său, terminologia păstorească prezintă, așa cum spuneam, o situație întrucîtva deosebită, dată în primul rînd de stabilitatea mare pe care o prezintă, stabilitate asemănătoare cu cea a cuvintelor din fondul principal lexical.

În al doilea rînd credem că nici un alt lexic profesional (poate cel agricol) nu a îmbogățit fondul principal lexical al limbii cu atîtea cuvinte. Explicația stabilității mai mari a lexicului păstoresc se găsește tot într-o cauză de natură extralingvistică, și anume în faptul că însuși procesul creșterii animalelor (al oilor

în special) nu a suferit modificări esențiale de-a lungul timpului. În felul acesta nu s-a simțit nici lipsa unor elemente terminologice noi (ponderea lor este destul de mică, de altfel, în cadrul oricărei ocupații tradiționale). Din punctul de vedere al dialectologului, însă, adică al aceluia care studiază limba în folosirea ei vie, s-ar putea face și o observație de altă natură, care ar necesita și o cercetare detaliată pe teren. Pentru dialectolog, noțiunea de fond principal de cuvinte, aplicată graiului dintr-o anumită zonă, adică inventarul acelor cuvinte care au o importanță mai mare pentru vorbitori (importanță dată de frecvența lor foarte mare în graiul viu) este altceva decât fondul principal de cuvinte al limbii române, în general. Într-o zonă în care ocupația principală (și tradițională) este creșterea oilor, termenii păstorești aparțin fondului principal al lexicului acelei zone. În felul acesta, stabilitatea lexicului păstoresc primește o altă nuanțare.

SIGLE ȘI ABREVIERI

- DA = Academia Română, **Dicționarul limbii române**, București, 1913 și urm.
 DR = „Dacoromania”. Buletinul Muzeului limbii române din Cluj, 1920—1921 și urm.
 GR = „Grai și suflet”, revista Institutului de filologie și folclor, București, 1923—1937.
 CDDE = I. A. Candrea — Ov. Densușianu, **Dicționar etimologic al limbii române**. Elemente latine, Buc., 1914.
 FD = „Fonetica și dialectologie”, publicație a centrului de cercetări fonetice și dialectale din București, 1958 și urm.
 CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 și urm.
 DERum. = (Ciorănescu) A. Ciorănescu, **Diccionario Etimologico Rumano**, La Laguna, 1958—1961.
 CADE = I. A. Candrea — Gh. Adamescu, **Dicționar enciclopedic ilustrat** „Cartea Românească”, Buc., 1931.
 DLRM = **Dicționarul limbii române moderne**, București, 1958.
 Philippide, OR II = Al. Philippide, **Originea românilor**, vol. II, Iași, 1927.
 DLR = Academia Republicii Socialiste România, **Dicționarul limbii române**, București (literele M, N, O, P).
 Tiktin = H. Tiktin, **Rumänisch-Deutsches Wörterbuch**, Bukarest, 1903—1925.
 Cihac, vol. II = A. de Cihac, **Dictionaire d'étymologie dacoromane**. Francfort a/M, I, **Elements latins**, 1870, II, **Elements slaves, magyars, turcs, greco-moderne et albanais**, 1879.
 Jahresbericht = **Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache**, Leipzig, 1894 și urm.
 Pușcariu, EWR = S. Pușcariu, **Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I, Lateinisches Element**, Heidelberg, 1905.
 REW = W. Meyer-Lübke, **Romanisches Etymologisches Wörterbuch**, Heidelberg, 1935.
 Satele le am prescurtat astfel (cf. și mai jos, **Glosarul**): M = Mocod, SL = Salva, T = Telciu, R = Romuli, C = Coșbuc, S = Suplai, Z = Zagra, P = Poienile Zăgrii.